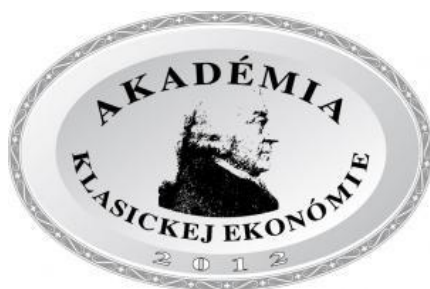

AKADÉMIA KLASICKEJ EKONÓMIE 2012

Teória OCA a jej kritika a použitie

Ján Baláž

7.11.2012

Teória Optimálnych menových oblastí

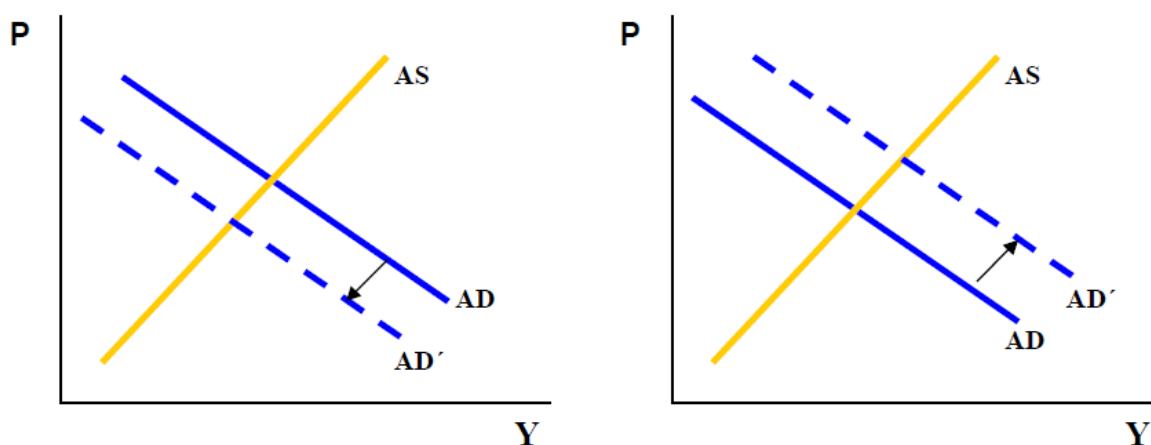
Riešenie problému krízy eurozóny je náročný, či už z politického alebo aj ekonomického hľadiska. Napriek dôkladnej 12 – ročnej príprave prišla kríza s problémom deficitov a zadlžeností, ktorá už bola toľkokrát ošetrovaná v jednotlivých zmluvách, resp. pakte. Je to experiment, ktorý ako aj EÚ, nemá obdoby.

Riešenie však možno začať hľadať na počiatku zrodu celého projektu. Aké sú predpoklady monetárnej únie? Aké nástroje sa majú použiť na náhradu monetárnej politiky? Ak nejaké existujú, fungujú?

Týmito a aj ďalšími podobnými otázkami sa zaoberal významný ekonóm Robert Mundell (1932 –), ktorý v roku 1961 zverejnil svoju teóriu optimálnej menovej únie. Hovorí v nej o svojich úvahách, ktoré subjekty môžu vytvoriť menovú úniu, aké podmienky musia spĺňať, zaoberá sa aj o vytvorenie svetovej meny, fixným a pevným menovým kurzom v regionálnych ale aj celosvetových zoskupeniach.

Vo svojich úvahách okrem iného uvádza situáciu (graf č.1), v ktorej sú 2 krajiny majúce svoje národné meny, z ktorého jedna krajina (A) vyrába drevo a druhá (B) autá. Predpokladom podľa Mundella je plná zamestnanosť a faktorová imobilita medzi krajinami a zároveň faktorová mobilita v krajine.

Graf č.1: Vplyv zmeny dopytu na ekonomiky s vlastnými menami

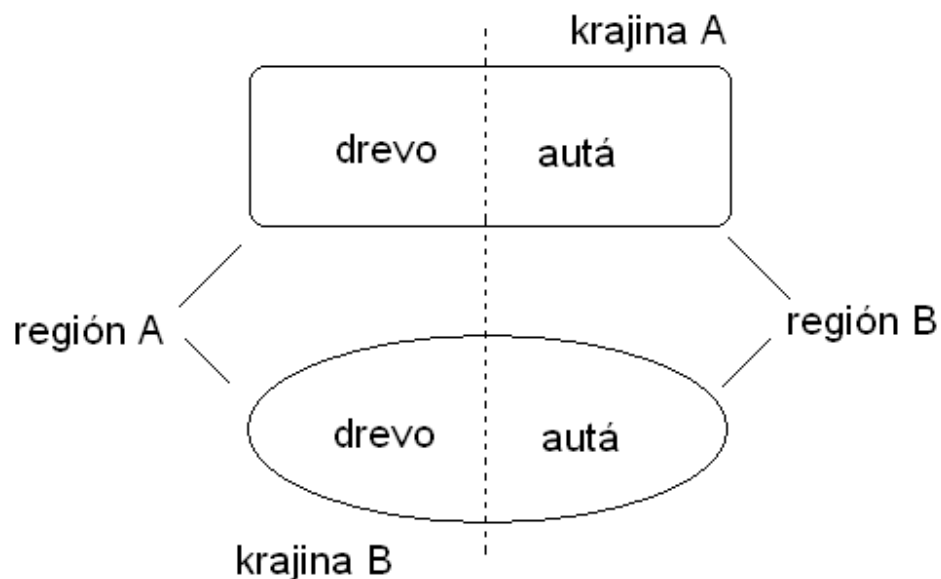
Prameň: KOMAREK L.-HORVATH R., Optimum currency area theory an approach for thinking about monetary integration. [Online] [cit-2012-04-01].

URL:http://wrap.warwick.ac.uk/1539/1/WRAP_Horvath_twerp647.pdf

Keď sa zvýši dopyt na autá aj platobná bilancia sa dostáva do pozitívnych čísel v krajine B. Krajina B prosperuje, zvyšujú sa tam však inflačné tlaky, v krajine A nastáva nezamestnanosť, deficit platobnej bilancie. Pri zvyšovaní peňazí v obehu, ktoré by teoreticky pomohlo krajine A, aby vymazalo vzniknutú nezamestnanosť, sa však zvyšujú inflačné tlaky prosperujúcej časti B. Krajina B sa bude brániť úverovými reštrikciami proti zvýšeniu cenovej hladiny v krajine. Tým pádom krajina A, ktorá by sa vďaka zvyšujúcim cenám (v krajine B) dostala z problémov rýchlejšie, sa musí zo situácie dostať sama a to znížením outputu a zamestnanosti. Existuje aj možnosť, žeby krajina B upustila od svojich zámerov brániť si svoju cenovú hladinu a tým pomôcť krajine A k udržaniu svojej zamestnanosti, resp. outputu.

V podobnej situácii s krajinami s vlastnou menou, existujú v oboch krajinách regióny, západný región (A, vyrába drevo) a východný región (B, vyrába autá), ktoré vyrábajú.

Graf č.3:

Prameň:

Stane sa podobne to, čo v predchádzajúcom, v regióne A klesne dopyt a v regióne B stúpne dopyt. Flexibilný režim mien však nemôže ani jednom z regiónov priviesť k želanému equilibriu. Keďže jedno odvetvie v každej krajine prosperuje a druhé naopak má stratu, krajiny sa dostávajú do dilemy, že nemôžu použiť depreciaáciu meny ako pomoc svojmu regiónu, lebo tým spôsobia zároveň infláciu v druhej časti regiónu, kde sa pôsobí prosperujúce odvetvie.

Mundell touto úvahou prišiel k záveru, že optimálnou menovou oblasťou sú regióny s vlastnou menou. Ak by mena nebola ohraničená hranicami, resp. nebola by národná a regióny

oba regióny A a B by mali vlastnú menu, problém by bol vyriešený. Jeden región, ktorý by strácal by sa depreciaiou svojej meny dostal k želanému equilibriu.

Zároveň by to fungovalo aj s prípadom so spoločnou menou. Jednému regiónu z menovej únie by sa darilo viac a druhej menej. Ak však chceme jednému regiónu zaručiť nezamestnanosť a druhému nízku infláciu, spoločná mena nám už nepomôže. Musí preto existovať nejaký iný nástroj, ktorý môže riešiť danú situáciu.

To znamená, že v oblasti bez spoločnej meny nezamestnanosť v štátoch s negatívnou platobnou bilanciou závisí od ochoty krajín s pozitívnou platobnou bilanciou pustiť infláciu. V menovej únii zas od vôle centrálnych autorít dovoliť nezamestnanosť v regiónoch s negatívnou platobnou bilanciou.

Tento problém však môže byť zmenený inštitučnou zmenou: problém nezamestnanosti by tým pádom bol riešený tak, že by záťaž vyrovnávania bola na krajinách, ktoré majú pozitívnu platobnú bilanciu, ktoré budú čeliť inflácii dovtedy, kým nezamestnanosť nezmizne.

Je zaujímavé, že v prípade vyrovnávania platobných bilancií sa Mundell nechce zaoberať riešením prostredníctvom apreciacie a depreciaie menového kurzu, keďže všeobecne nie každá krajina môže mať voľne vymeniteľnú menu.

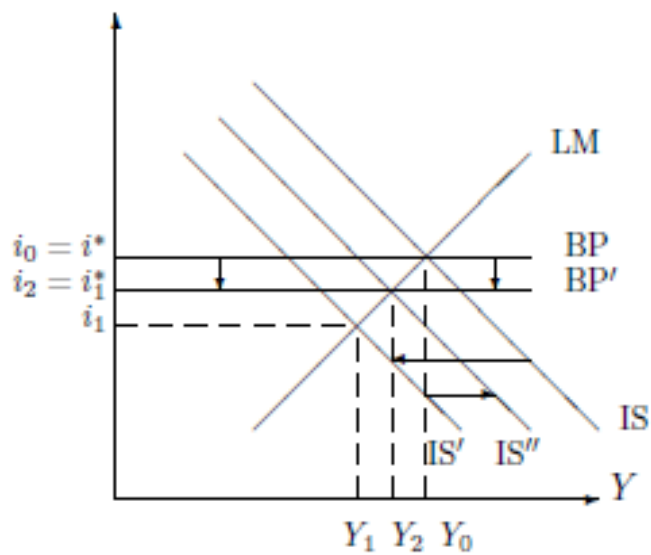
Mundell pokračuje vo svojich myšlienkach ďalej. Jeho teória ponúka tri základné kritériá, na základe ktorých môže skupina štátov vytvoriť menovú úniu:

1. Skupina krajín by nemala byť postihnutá šokmi asymetricky, tzn. jedna krajina by nemala byť v kríze a ostatné expandovať.
2. V skupine štátov existuje vysoký stupeň mobility práce a miezd.
3. Existuje fiškálna politika, ktorá transferuje peniaze alebo iné zdroje z krajín, ktorým sú na tom dobre, do krajín, ktoré sú na tom horšie.¹

Podľa prvého kritériá by mali byť krajiny postihnuté súčasne. Vystihuje to aj graf č. 2. Vidieť v ňom problematiku symetrického šoku na celú menovú úniu – v súlade s kritériom.

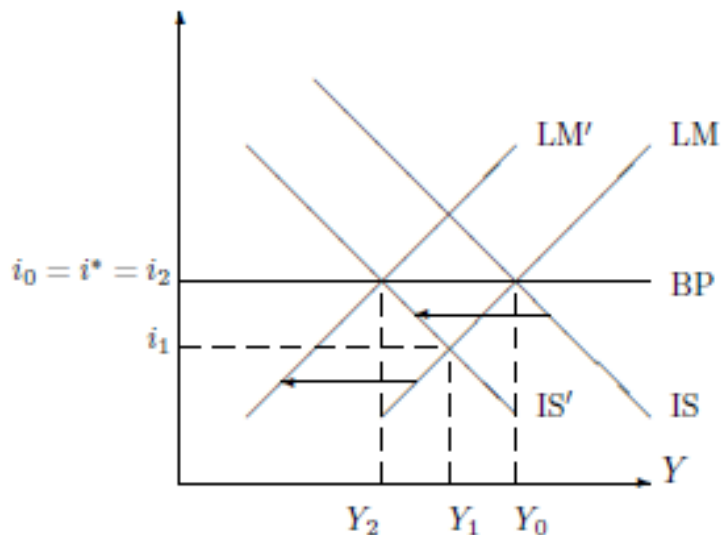
¹ WEERAPANA A., Optimal currency areas. 2004. [Online] [cit-2012-04-04]. URL:<http://www.wellesley.edu/Economics/weerapana/econ213/econ213pdf/lect213-17.pdf>

Graf č.2: Malá otvorená ekonomika v menovej únii – symetrický šok

Prameň: WEERAPANA A., Optimal currency areas. 2004. [Online] [cit-2012-04-04].
 URL:<http://www.wellesley.edu/Economics/weerapana/econ213/econ213pdf/lect213-17.pdf>

Graf č.3: Malá otvorená ekonomika v menovej únii – asymetrický šok

Prameň: WEERAPANA A., Optimal currency areas. 2004. [Online] [cit-2012-04-04].
 URL:<http://www.wellesley.edu/Economics/weerapana/econ213/econ213pdf/lect213-17.pdf>

Celú menovú úniu postihne pokles dopytu, čo následne spôsobí posun krivky IS doľava. Klesá aj úroková miera a s ním aj output celej únie. Depreciáciou spoločnej meny sa

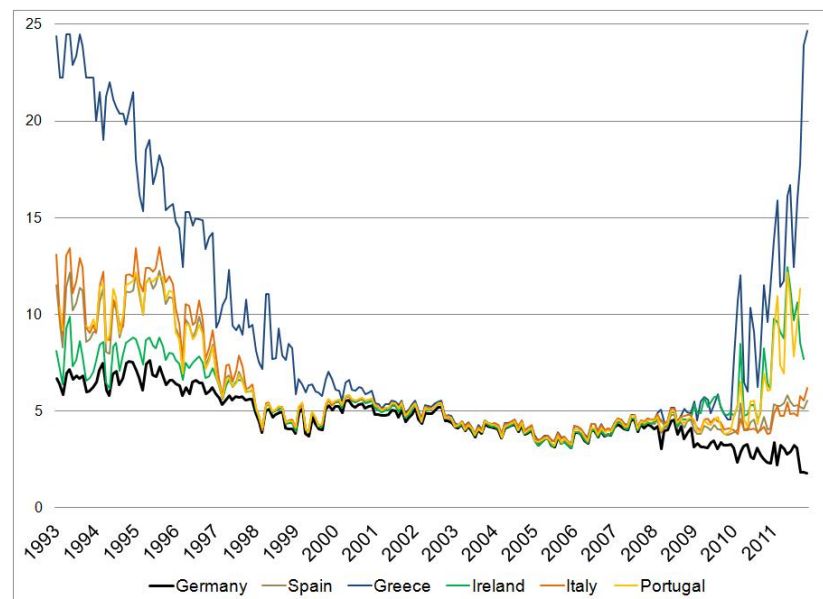
však môže únia brániť a dosiahnuť posun IS v smere doprava, čím by sa zvýšil dopyt, zlepšila obchodná bilancia.

V prípade asymetrického šoku, ako ho zobrazuje graf č.3, však krajine, ktorá zdieľa spoločnú menu v menovej únii, ktorá sa zaoberá napríklad poľnohospodárstvom, resp. bude v krajine veľké sucho, a tak im klesá export, keďže nemá produkciu, a zníženie úrokovej miery.

V ostatných krajinách menovej únie problém s realizáciou produkcie, keďže sa až tak neorientujú na poľnohospodárstvo, nenastal. Krajina bude jedinou, ktorá má tak zníženú úrokovú mieru a aj preto by mal z nej tiecť kapitál von. Preto musí v zásade dostať úrokovú mieru do úrovne krajín menovej únie. Toto všetko spôsobí zmenšenie objemu peňazí v krajine. Centrálna autorita nezníži úrokovú mieru kvôli jednej krajine, aby nadobudla viac peňazí a tým by celá menová únia čelila hrozbe inflácie.

V EÚ je problém asymetrických šokov zrejмый. Krajiny PIIGS (Portugalsko, Taliansko, Írsko, Grécko, Španielsko) majú výrazne väčšie ekonomické problémy, ako zvyšok EMÚ.

Graf č.4: Dlhopisy krajín PIIGS a Nemecka od 1993 do 2011

Prameň: PIIGS Bond Spread. [Online] [cit-2012-04-02].

URL:<http://iuwest.files.wordpress.com/2012/03/piigs-bond-spread-2012-03-23.jpg>

Každá z týchto krajín „zaspala na vavrínoch“, keď vstúpili do EÚ. Účasť krajín v eurozóne zabezpečoval príjem lacných peňazí, ECB sa stala pre krajiny „zlatou baňou,“ a tak sa krajiny mohli zviazať na dôveryhodnosti novej meny euro. Krajiny hospodárili s vysokými deficitmi, ktoré sa snažili zachrániť nezachraniteľné. Strácali na konkurencieschopnosti,

zabúdali na reformy, na problémy a spochybňovali možnosť, že by napr. štát mohol skrachovať, resp. predať svoje dlhopisy na burze dlhopisov.. Ich ratingy začali klesať, schopnosť predávať svoje dlhopisy na trhu sa zdramatizoval (graf č.4).

Podstatou pôžičky predsa nie je získať dlh, aby sme sa teraz mali lepšie, ale preto, aby sa preinvestovaná pôžička viacnásobne vrátila, čo by nám pomohlo splatiť požičané a k tomu získali želaný úžitok. Je to asymetrický šok, s ktorým krajiny nerátali, a s ktorým sa teraz musím vysporiadať celá EMÚ, aj keď sa ich problém spočiatku netýkal.

Podľa druhého kritéria, krajiny v menovej únii by mali spĺňať požiadavku mobility miezd a práce. To znamená, že keď už príde k nejakému asymetrickému šoku, krajiny by mali prostredníctvom vysokého stupňa mobility miezd a práce zmierňovať účinky kríz vplyvom aj asymetrických šokov. Keď z krajiny, kde vypukne asymetrický šok, sa ľudia presťahujú do krajín, kde je dostatok pracovných miest a tam sa zamestnávajú, čo zabezpečujú štyri slobody, ktoré sú podmienkou pre vstup do menovej únie. To všetko umožňuje v rámci menovej únie voľný pohyb pracovných síl. Týmto spôsobom sa nahradia všetky nástroje, ktoré by krajina použila v prípade núdze pred vznikom menovej únie. Nástroj použitia apreciacie/depreciacie meny, ktorý vstupom do EMÚ krajiny stratili, by bol aj predtým prakticky nemožný v takej otvorenosti krajín v EÚ, kde sa majú zachovávať štyri slobody, v tomto prípade najmä kapitálu. Vytvorenie jednej spoločnej meny je z tohto hľadiska, hlavne stability, veľmi perspektívny, pre prijatie nového kapitálu, pre ktorý je dôležitý aj stabilita kurzu meny.

Podľa Mundella by mali byť krajiny Európskej únie schopné prijať pracovné sily z inej krajiny, čo im vyplýva aj z jednej z podmienok jednotného trhu, za predpokladu, že sa im darí, a že tým by sa vyrovnávali asymetrické šoky medzi krajinami. Presúvali by sa do krajiny s potrebou pracovnej sily, tak by znižovali nezamestnanosť vo svojej krajine, výdavky na nezamestnanosť s tým spojené a zostal by kúpyschopný dopyt v ďalšej krajine. Mzda by sa v prijímajúcej krajine prispôsobila novým pracujúcim, vzniknutá situácia by nespôsobila problém s outputom, resp. rastom nezamestnanosti.

Na tabuľkách č.3, č.4 by som chcel poukázať na fakt, na koľko migrácia z krajín, ktoré majú ekonomické problémy, skutočne pomáha a predchádzajú tým problémom ekonomiky.

Tabuľka č.3: Nezamestnanosť vo vybraných krajinách

GEO/TIME	2008	2009	2010	nezamestnanosť v celých čísloch/2010
EÚ 27	7,1	9	9,7	48 607 104
Írsko	6,3	11,9	13,7	612 096
Grécko	7,7	9,5	12,6	1 424 445
Španielsko	11,3	18,0	20,1	9 243 792
Taliansko	6,7	7,8	8,4	5 068 588
Maďarsko	7,8	10,0	11,2	1 121 604
Portugalsko	8,5	10,6	12,0	1 276 526
Slovensko	9,5	12,0	14,4	781 189

Prameň: EUROSTAT

Porovnaním oboch tabuliek je jasné, že len z veľmi malej časti sa rozhodnú obyvatelia pre vysťahovanie sa z krajiny. Ide teda poväčšinou o zlomok celkového nezamestnaného obyvateľstva. Existuje viacero teórií tejto „neemigrácie.“ EMÚ, tvorí 17 štátov, ktoré sú kultúrne odlišné a pre ľudí nie je jednoduché odísť kvôli práci hneď do zahraničia.

Tabuľka č.4: Migrácia obyvateľstva z vybraných krajín

GEO/TIME	2008	2009	2010
EÚ 27	2 314		
	700	:	:
Írsko	60	65	73
	189	253	675
Grécko	:	:	119
	:	:	985
Španielsko	266	323	403
	460	641	013
Taliansko	80	80	78
	947	597	771
Maďarsko		10	11
	9 591	483	103
Portugalsk	20	16	23
	357	899	760
Slovensko		4	4
	4 857	753	447

Prameň: EUROSTAT

V týchto 17 krajinách je skoro taký istý počet jazykov, z čoho sa vynára ďalší problém – jazyková bariéra. Neistota z nového prostredia, nedostatok informácií o vzniknutej kríze a o nutnosti odísť, spojené náklady s migráciou do iných krajín. Väčšina nových krajín EÚ alebo aj časť EMÚ zatiaľ nie sú zvyknutí, v krajinách bývalého ZSSR neboli zvyknutí ani cestovať, existovala akási veľká nedôvera a strach voči zahraničiu, hlavne západným krajinám. Z tabuľky č. 4 vyplýva, že len pár percent ľudí sa rozhodne emigrovať z krajiny von kvôli zlej hospodárskej situácii, a teda nevyužíva nástroj, ktorý Mundell považoval ako náhradu za monetárnu politiku.

Dnes však vyrastajú generácie, ktoré už nie sú tak rezervované a viazané na rodinu, viac sa riadia ekonomicky a berú slobodu cestovania ako prirodzený fakt. Je možné, že sa tento ukazovateľ v najbližších rokoch zmení a tento nástroj vyrovnávania bude naplno využívať aj EMÚ/EÚ.

Zaujímavá je paralela s USA, kde funguje tiež menová únia medzi 51 štátmi, kde však ľudia už oddávna nemajú problém s cestovaním a s dorozumievaním. Sťahovanie sa z jedného konca USA na druhý nie je problém, keďže niekoľko generácií žije v prostredí, kde sloboda v cestovaní po štátoch USA nie je ohraničená.

Tretím kritériom vzniku menovej únie podľa Mundella je vznik takej fiškálnej politiky, ktorá by pomáhala vyvažovať asymetrie v hospodárstve menovej únie, teda z krajín, ktorým sa darí, do krajín, ktoré prežívajú hospodársky problém. Toto kritérium vzniklo na základe jeho keynesovskej orientácie, podpora dopytu v čase hospodárskych problémov pre nastolenie novej rovnováhy.

Centrálny rozpočet však v EMÚ nefunguje, financujú sa z neho najmä spoločná poľnohospodárska politika a program konvergencie chudobnejších častí krajiny. Národné vlády sa nevzdali autonómie rozhodovať o svojich financiách a aj preto rozpočet EÚ tvorí len zlomok rozpočtu ekonomík celej menovej únie.

Z rozpočtu EÚ je zrejmé, že nepomáha krajinám z hospodárskych šokov, resp. problémov. 140 mld.-ový rozpočet by pokryl pôžičku Grécku v roku 2012, ktorá činila 130 mld. €. Problém v inej, väčšej krajine by sa však ani zďaleka nedal riešiť cez rozpočet EÚ. Preto vzniká EFSF (Európsky finančný a stabilizačný fond), ktorý má takýmto krajinám pomôcť. Vznikol zhromaždením kapitálu od členských štátov, za ktorý bude kupovať problémové dlhopisy a ručiť budú všetky krajiny. Otázne je, či bude tento mechanizmus úspešný, na koľko spolu s Francúzskom stratil EFSF najvyšší rating. Jeho spustenie bude už v júli tohto roka.

Na základe týchto troch kritérií, ktoré som súčasne aj hodnotil vo vzťahu k EÚ je zaujímavé sledovať, že prakticky ani jedno kritérium EMÚ nespĺňa. Je pravda, že teória vznikla v čase, keď sa o menovej únii hovorilo len teoreticky. EMÚ existuje už 10 rokov.

Optimálna menová oblasť dáva slovu „optimálna“ kolektívny význam, zatiaľ čo tento pojem je vždy nutne individuálny. A práve preto ponúkame k pojmu optimálnej menovej oblasti aj iný prístup založený na individuálnom vnímaní výnosov a nákladov, ktoré so sebou prinášajú rozličné meny. To, čo znamená pre jednotlivca optimum vyjadruje on sám svojim konaním. Vzájomné pôsobenie potom vedie každého z nich, aby neustále korigoval svoje konanie spôsobom, aby dosiahol to, čo sám považuje za optimálne.² Rozdielnosť pohľadov na slovo „optimálna“ nás vedie k určeniu dvoch základných rozdielnych pohľadov na vytvorenie spoločnej meny.

Prvý z nich sa pozerá na vznik eura z pohľadu kolektívneho. Zisky sa kumulujú a tak hodnotí prijatie spoločnej meny ako pozitívne. Zisk bude po prijatí hocijakej krajiny (menšej alebo väčšej) vždy väčší ako nula, čo znamená, že týmto spôsobom by bol ziskový aj vznik svetovej meny, pretože až do konca rozširovania by vytváral zisky. V prípade, že by s rozširovaním tejto meny by boli ostatné konkurenčné meny zakázané, ako to funguje aj teraz v EÚ a svet mal iba túto jedinú menu, hrozí, že táto mena nebude vyhovovať, resp. bude zlá. Toto riziko by rástlo rozširovaním tejto meny ďalej.

Druhý z nich hovorí o individuálnom vnímaní výhodnosti mien. Jedným z veľkých zásluh konkurencie totiž spočíva v tom, že vedie producentov k tomu, aby sa diferencovali v snahe ponúknuť lepší produkt než ostatní. Práve to má z hľadiska zjednotenia meny významné dôsledky.³ Čím viac je mien tým je predpokladaná väčšia stabilita meny, keďže by potom v konkurencii ostatných mien nemuseli prežiť.

Ľudia, resp. firmy by si mali sami zvoliť, ktorou menou budú platiť. Z hľadiska, ktoré nás zaujíma, to jednoducho znamená, že predom sa nedá určiť, či je EMÚ optimálnou menovou oblasťou. V skutočnosti totiž nevieme, či je optimálne mať jednu menu a jediný spôsob ako to zistiť, spočíva v experimentovaní, teda v zavedení menovej konkurencie, ako to už v roku 1976 navrhol Friedrich von Hayek. Jediným opatrením v tomto smere je zavedenie menovej konkurencie medzi národnými menami, a to tak, že bude zrušená tak devízová kontrola a nútený obeh mien, ako aj povinnosť platiť dane v národnej mene. Skutočná sloboda

²SALIN, P. Ekonomická harmonizace. 2003. Liberální institut. [Online]. [cit-2012-11-10]. Dostupné na internete <http://www.libinst.cz/Files/KqLFy4r2/profile/2612/salin_harmonie.pdf>

³Tamtiež

by pochopiteľne znamenala aj slobodnú produkciu a užívanie meny.⁴ A teda táto konkurencia vzájomná konkurencia medzi menami vedie producentov k výrobe lepšieho produktu, t.j. meny. Druhá podobná možnosť, by bolo zavedenie európskej meny, ktorá by existovala popri národných menách, ktorým by konkurovala, ktorá by bola voľne vymeniteľná a prijímaná štátni eurozóny, a teda by bola motivujúcim prvkom pre zlepšovanie mien a stability v eurozóne.

Mundell v tejto teórii hovorí dôležitý a veľmi zaujímavý predpoklad. Hovorí, že hranice menovej únie nemajú byť hranice politickými, to jest nezávislosť ekonomickej moci od politickej vôle.⁵ Politická moc vytvára svojím nastolením meny umelú situáciu, kedy krajinám je nariadená mena „zvrchu“ nie „zospodu“ to znamená z konkurencie ostatných mien. Tento predpoklad však nie je reálny, keďže v štátoch existuje možnosť obchodovať len s národnou menou, resp. s ostatnými menami len v určitých odvetviach. Takto by vytvorená mena bola silnejšia a prirodzene prijatá subjektmi v ekonomike

Mena euro bola presadená a prijatá najmä politicky. Výhody a nevýhody prijatia sa hodnotia veľmi ťažko. Zavedenie eura bolo žiaduce, nakoľko odstránilo „zbytočné“ náklady spojené s diverzitou národných mien. Možno by v ohľade kurzových rizík a transakčných nákladov bol jednotný peňažný štandard produkovaný svetovou centrálnou bankou užitočný, avšak priniesol by katastrofálne následky čo sa týka kvality produkovaných peňazí.⁶ Konkurencia aj v oblasti mien má svoje opodstatnenie.

Aj podľa Mundellových predpokladov vzniku optimálnej menovej únie je zjavné, že európske štáty neboli regiónom optimálnym. Samotná kríza, ktorá je kríza štruktúry eurozóny je toho dôkazom. Je zaujímavé, že aj napriek týmto dôkazom, ktoré som odvodil z tejto teórie, bola spoločná mena zavedená. Problémy sa zbierajú, náklady sa množia. Teraz zostáva len otázka, čo skôr skončí? (mena euro alebo kríza).

⁴ SALIN, P. Ekonomická harmonizace. 2003. Liberální institut. [Online]. [cit-2012-11-10]. Dostupné na internete <http://www.libinst.cz/Files/KqLFy4r2/profile/2612/salin_harmonie.pdf>

⁵ GLOVAN, B., The failure of OCA Analysis, 2004, The Quaterly Journal of Austrian Economics

⁶ ROHÁČ, D., Euro ako konštruktivistická mena, Inštitút pre slobodnú spoločnosť

Zoznam použitej literatúry

KOMAREK L.-HORVATH R., Optimum currency area theory an approach for thinking about monetary integration. [Online] [cit-2012-04-01].

URL:http://wrap.warwick.ac.uk/1539/1/WRAP_Horvath_twerp647.pdf

Rozpočet EÚ na rok 2011. [Online] [cit-2012-04-04].

URL:http://ec.europa.eu/budget/library/biblio/publications/2011/budget_folder/budget_2011_sk.pdf

WEERAPANA A., Optimal currency areas. 2004. [Online] [cit-2012-04-04].

URL:<http://www.wellesley.edu/Economics/weerapana/econ213/econ213pdf/lect213-17.pdf>

MUNDELL R., A Theory of Optimum Currency Areas, In American Economic Review.

[Online] [cit-2012-02-29].URL: <http://www.sonoma.edu/users/e/eyler/426/mundell1.pdf>

ROHÁČ, D., Euro ako konštruktivistická mena, Inštitút pre slobodnú spoločnosť

GLOVAN, B., The failure of OCA Analysis, 2004, The Quaterly Journal of Austrian Economics

SALIN, P. Ekonomická harmonizace. 2003. Liberální institut. [Online]. [cit-2012-11-10].

Dostupné na internete

<http://www.libinst.cz/Files/KqLFy4r2/profile/2612/salin_harmonie.pdf>